

İNSAN FAKTÖRLERİ

7. Hafta / Delilleri Çarpıtmak

Tevfik Uyar

Geçen Hafta

- Dürtüler / Güdüler
- Geçen Haftanın Safsatası: Çöp Adam Safsatası

Bu Hafta

- Delilleri Görmezden Gelme / Çarpıtma
- Haftanın Safsatası: Kaygan Zemin Safsatası

Sistem 1 / Sistem 2

- Gandhi öldüğünde 144'ünden yaşlı mıydı, genç miydi?
- Gandhi kaç yaşında öldü?

ÇİPA ETKİSİ

TARTIŐMA

- KANIT VE KANITLAMAK?

Delilleri Görmezden Gelmek

- Delil (Kanıt)?
 - ▣ Bir iddianın doğruluğunu ortaya koyan veri, bilgi ve gözlemler.
- Karşı Delil?
 - ▣ Bir iddianın yanlışlığını ortaya koyan veri, bilgi ve gözlemler.
- Gösterge?
 - ▣ Bir durum hakkında bilgi veren tüm veriler

Delilleri Görmezden Gelmek

- Karşı Delil Aramamak
- Karşı Delillerden Kaçınmak
- Karşı Delilleri Görmezden Gelmek

BEYİN FIRTINASI

- İnsan bunu neden yapar?

Delilleri arpıtmak

- Sir Francis Bacon der ki:
 - Bir insan bir konuda bir fikre kapıldıysa diğer her şeyi bu fikre uyacak ve bu fikri destekleyecek yöne çeker. Aksi yönde çok sayıda ve oldukça sağlam örnekler olsa dahi bunları görmezden gelir, küçümser, bunları görmekten kaçınır veya külliyeu reddeder. Bu büyük ve ölümcül önyargı nedeniyle bilgili olduğuna dair inancına halel gelmemiş, otoritesi çığnenmemiş olur

Delilleri Görmezden Gelmek

- İncancımızı sürdürmek istemek
 - Duygusal yatırım (?)
 - Maddi ya da fiziki yatırım
 - Tutarlı görünme çabası
- Kimse kolay kolay %100 haklı olamaz!

Delilleri Görmezden Gelmek

- Diktatörler ya da gaddar yöneticiler çevrelerinde kenilerinin müthiş iş çıkardığını düşünen dalkavuklarla yaşarlar.
 - ▣ Aksini iddia eden görevden alınır, görmezden gelinir.
- Belli bir siyasi görüşü benimseyenler karşı tarafın görüşlerini dinlemezler.
- Neden iki sevgili kavgasına karışılmaz? (“Karışma bak sonra sen kötü olursun”)

Delilleri Görmezden Gelmek

- Eğer iyi bir insan olduğunu düşünüyorsanız sizin iyi bir insan olduğunuzu düşünenlerle arkadaşlık edersiniz.
- Terside mümkün (İLGİNÇ): Amerikalı üniversite öğrencileri hakkındaki bir araştırma, kendilerinden şikayet eden öğrencilerin, kendileri hakkında olumlu düşünen öğrencilerle değil, olumsuz düşünenlerle aynı odada kalmayı tercih ettiklerini ortaya koymuştur.

Delilleri arpıtmak

- Lord, Ross ve Lepper – 1979
 - Dört adet gerçek olduğu söylenen “sahte” makale ayarlandı. Makaleler idam cezası ile suç oranları arasındaki ilişkiyi inceliyordu.
 - Bunlardan ikisi idam cezasının işe yaradığını gösteriyordu. Diğer ikisiyse idam cezasının işe yaramadığını gözler önüne seriyordu.

Delilleri Çarpıtmak

- Lord, Ross ve Lepper – 1979
 - Denekler idam cezasını şiddetle destekleyen ve şiddetle karşı çıkanlardan seçildi (görüşü olmayanlar deneye alınmadı)
 - Her deneğe biri idam cezasını destekleyen, diğeri desteklemeyen birer makale verildi.
 - SONUÇLAR
 - Denekler kendi görüşüne uymayan makalenin eksiklerini başarıyla fark ettiler. Uyanları fark etmediler.
 - Denekler kendi görüşüne uyan makaleyi okudukları zaman düşünceleri daha da pekişip kuvvetlendi. Karşıt makaleyi okudukları zaman düşüncelerinde bir değişiklik olmadı.

Delilleri arpıtmak

TARTIŐMA: BU BİZE NEYİ GÖSTERİR?

Delilleri arpıtmak

- Bir başka deneyde deneklere 25 adet intihar mektubu verildi ve bir kısmının gerçek, bir kısmının sahte olduğu söylenip ayırt etmeye çalışmaları istendi.

1. Grup

- Bu işte çok başarılı oldukları söylendi.
- Hepsinin kurmaca olduğu açıklandı.
- -----
- Kendilerine güvenleri arttı.

2. Grup

- Bu işte hiç başarılı olamadıkları söylendi.
- Hepsinin kurmaca olduğu açıklandı.
- -----
- Kendilerine güvenleri azaldı.

Delilleri arpıtmak

- Nedenler uydurmakta çok başarılıyızdır!
 - İntihar mektuplarını başarıyla ayırt ettiği söylenen kişiler:
 - “ben zaten daha geçenlerde intihar eden meşhur bir yazarın romanlarının hepsini okudum”
 - “daha evvel yarı zamanlı doktor asistanlığı yaptım”
 - “sosyal zekâm iyidir”
 - Başarısız olduğu söylenen kişiler:
 - “daha evvel hiç intihar vakasıyla karşılaşmadım ki”
 - “hiç intihar mektubu okumuřluđum yok”

KISSADAN HİSSE

- Yeni delilleri çarpıtmayın. Sırf görüşünüze uymadığı için yeni verileri yanlış yorumluyor olabileceğiniz ihtimalini dikkatle değerlendirin.
- Hafızanıza o kadar güvenmeyin, sadece mevcut görüşlerinize uygun anıları hatırlıyor olabilirsiniz.
- Yeni delliler ışığında görüş değiştirebilmenin zayıflık değil güçlülük göstergesi olduğunu unutmayın.
- Kendi düşüncelerinizi desteklemek için uydurduğunuz hikayelerin etkisi altında kalmaktan kaçının.
- Bir konuda bir görüşe saplandıysanız hemen karşı delil aramaya çalışın (kıskançlık, nefret, şüphe vb. durumlarda çok kullanışlı bir yöntemdir!)

KISSADAN HİSSE (HAVACILIK)

- Verileri beğenip beğenmemeye göre değerlendirmeyin. Form, anket gibi araçlarla gerçek veri toplayın. Görüşünüze uygun olup olmaması değil, gerçekte ne olduğuyla ilgilenin.
- Hafızanıza o kadar güvenmeyin. Vardiya defterlerinizi doldurmayı unutmayın. Mutlaka not alın.
- Şüpheli durumlarla karşılaştığınızda sırf raporlamaya üşendiğiniz için gördüğünüz duruma hikaye uydurmayın. RAPORLAYIN!
- Prosedürleri çok iyi bilseniz de arada bir gözden geçirin. Size zor gelen ya da hoşunuza gitmeyen adımları unutabilirsiniz.

HAFTANIN SAFSATASI

Kaygan Zemin Safsatası

HAFTANIN SAFSATASI

□ Kaygan Zemin Safsatası

- Bir duruma, o olayın giderek DAHA UÇ bir noktaya varacağını iddia ederek karşı çıkmak (ya da destek vermek)

□ ÖRNEKLER

- *“Lütfen burada yüksek sesle konuşmayın.” diyor.*
- *“Oldu olacak ağzımızı da bantlayalım. Böyle giderse yakında tek kelime ettirmez bize bu.”*
- *“Bence üniversiteyi 5 yıla çıkarmalarına izin vermemeliyiz. Buna ses çıkarmazsak yakında ömür boyu okula gitmek zorunda kalırız.*
- *“Asla taviz verme. Yoksa yakında kölesi olursun”*
- Video

HAFTANIN SAFSATASI

□ HAVACILIKTAN ÖRNEKLER

- KALİTE PERSONELİ: Artık düşük görüş operasyonlarından önce bu checklist uygulanacak.
- PİLOT: Böyle giderse yakında uçmayı tamamen bırakıp kağıt işiyle uğraşmamızı istersiniz siz.
- PUSH BACK ŞÖFÖRÜ: İş yerinde alkol muayenesine izin vermemeliyiz. Yakında sabah kahvaltıda ne yiyeceğimize de karışırlar bunlar.

İyi Haftalar!

- Haftaya:
 - 12 ve 14. Bölüm: Hatalı İlişkilendirme ve Neden-Sonuç Yanılgısı